

Neželjena dejstva lekova – značaj u kliničkoj praksi

Neželjeno dejstvo leka je bilo koje delovanje leka koje je štetno, nenameravano i koje se dešava pri uobičajenim dozama koje se koriste u prevenciji, dijagnostici ili lečenju. Neželjenu reakciju na lek treba razlikovati od neželjenog događaja koji predstavlja neželjeno iskustvo koje se dogodilo tokom ili nakon primene leka, ali nije dokazana uzročno-posledična veza sa primenom leka.

Neželjena delovanja mogu biti poznata (već opisana, u sažetku karakteristika leka) i nepoznata (svako do sada neopisano neželjeno dejstvo ili opisano neželjeno dejstvo koje se javlja sa povećanom učestalošću ili u težem obliku).

Neželjene reakcije na lekove odgovorne su za 4-6% prijema u bolnicu, od kojih će uzrok smrti biti kod 2% pacijenata, dok se kod već hospitalizovanih mogu javiti u 10-20% slučajeva.

Ozbiljna neželjena dejstva su sva ona koja mogu prouzrokovati smrt, hospitalizaciju, produžetak hospitalizacije, invaliditet, opasnost po život, malignu bolest ili urođene anomalije.

Prema učestalosti javljanja sva neželjena delovanja se svrstavaju u sledeće grupe:

1. Vrlo česta – javljaju se kod više od 10% bolesnika
2. Česta – javljaju se kod 1-10% bolesnika
3. Nisu česta – javljaju se kod 0,1-1% bolesnika
4. Retka – javljaju se kod 0,01-0,1% bolesnika
5. Vrlo retka – javljaju se kod manje od 0,01% bolesnika

Prema ABCDEF klasifikaciji neželjene reakcije na lek su sledeće:

Tip A (engl. **A**ugmented – pojačan, povećan) – očekivane, dozno zavisne reakcije, predvidive, velike učestalosti, niskog mortaliteta (jer se mogu prevenirati), proizilaze iz farmakološkog mehanizma dejstva leka i uglavno se otklanjaju usklađivanjem doze leka (npr. primena insulina može prouzrokovati hipoglikemiju)

Tip B (engl. **B**izzare – neobičan, čudan) – neočekivane su, nisu dozno zavisne, male učestalosti, visokog mortaliteta, ne zavise od farmakološkog profila leka, rezultat preosetljivosti (alergije), farmakogenetskih poremećaja, idiosinkrazije, leče se obustavom primene leka koji u budućnosti treba izbegavati (npr. aplastična anemija kod primene hloramfenikola)

Tip C (engl. **C**hronic – hronične, dugotrajne) – porast učestalosti određene bolesti tokom primene određenog leka, dozno i vremenski su zavisne, za njihovo lečenje treba smanjiti dozu

leka ili prekinuti njegovo uzimanje tokom dužeg vremenskog perioda (npr. porast učestalosti pojave infarkta miokarda nakon dugotrajne upotrebe nesteroidnih antiinflamatornih lekova)

Tip D (engl. **Delayed** - odložene) – odložene, neočekivane, teško se leče, teratogenost (npr. fkomelija kod primene talidomida tokom određenog perioda trudnoće) i kancerogenost (npr. rizik od karcinoma endometrijskog i dojke kod primene estrogena)

Tip E (engl. **End of use** – završetak primene) – rezultat nagle obustave primene leka (npr. tahikardija – beta blokatori), lečenje se sprovodi ponovnim uvođenjem leka u terapiju, a zatim postepenim smanjivanjem njegove doze do potpunog prestanka primene

Tip F (engl. **Failure** - neuspeh) – izostanak ili slabljenje očekivanog efekta leka

Farmakovigilanca je nauka i skup aktivnosti koji su usmereni na otkrivanje, prikupljanje, procenu i prevenciju nastanka neželjenih reakcija na lek ili bilo kojih drugih problema koji su u vezi sa primenom leka.

Sve sumnje na neželjenu reakciju na lek treba prijaviti Nacionalnom centru za farmakovigilancu Agencije za lekove i medicinska sredstva Republike Srbije (ALIMS), što je omogućeno ne samo zdravstvenim radnicima nego i pacijentima. Pored ovoga, zdravstveni radnici treba da prijave i sve sumnje na medicinske greške, predoziranja, zavisnost, zloupotrebu i neodobrenu primenu leka, izostanak terapijske efikasnosti i klinički značajne interakcije.

Literatura:

1. Francetić I, Vitezić D. Klinička farmakologija. Medicinska naklada, Zagreb, 2014.
2. Janković S. Neželjena dejstva lekova. Dostupno na chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcgclefindmkaj/http://www.medrat.edu.rs/Cirilica/Materijal/03.Nezeljena%20dejstva%20lekova.pdf (pristupljeno 25.01.2024.)
3. Samojlik I, Mikov M (urednici). Farmakologija sa toksikologijom za studente stomatologije. Medicinski fakultet Novi Sad, Novi Sad 2018.
4. Dragojević-Simić V, et al. (grupa autora). Osnovi kliničke farmakologije. Univerzitet odbrane Medicinski fakultet VMA, Beograd 2021.